

הפסק בברכה ראשונה – חלק 1

תוקף הזמן של ברכה ראשונה

לפני שאוכלים צריך לברך ברכה על מה שאוכלים, והברכה מהווה כעין הרשאה לאכילה. נשאלת השאלה: עד מתי מועילה הברכה הראשונה, ומאימתי צריך לברך ברכה חדשה? והתשובה לכך: משעה שהאכילה שעליה בירכו מסתיימת (ובלשון הגמרא והפוסקים זה נקרא היסח דעת).

מה מסיים את האכילה?

הרי זה ברור, שכאשר אדם אוכל ארוחה, ותוך כדי הארוחה מפסיק לדברים אחרים, ומיד ממשיך באכילתו – אין זו הפסקה, אלא הפעולות נכנסות תוך כדי האכילה.

וכן ברור שמי שמברך ברכה אחרונה על מה שאכל, שכוונתו לסיים את האכילה, שכן אם לא היה בכוונתו באופן ודאי לסיים את הארוחה הוא לא היה מברך ברכה אחרונה.

להלן נלמד על כל מיני אמירות או פעולות שמבטאות מחשבה לסיים את האכילה, יש מהן שמבטאות באופן ברור החלטה של סיום הסעודה, ויש אמירות או פעולות של האדם האוכל, שמראות על רצון לסיים את האכילה, אבל לא ברור שיש בהן החלטה לסיים את הארוחה, ועל כן, כיון שיש ספק האם האכילה הסתיימה או לא, לכתחילה לא ימשיך לאכול, שמא האכילה הסתיימה והברכה כבר לא מועילה, אך אם יבחר בכל זאת להמשיך לאכול, לא יברך, כיון שיש לנו כלל חשוב בהלכות ברכות – סב"ל = ספק ברכות להקל.

פעולות או אמירות שמסיימות את האכילה

ברכה אחרונה

כאשר אדם מברך ברכה אחרונה על מה שאכל – זה אומר שהוא הגיע להחלטה ברורה שאכילתו הסתיימה, ואם מיד לאחר סיום הארוחה הוא יחפוץ לאכול שוב, הרי זו אכילה חדשה ועליו לברך ברכה ראשונה שוב (סי' ק"צ סעיף א ובמשני"ב שם. ואם דעתו שהברכה האחרונה תהיה רק על מאכל מסויים שאכל ולא על מאכל אחר, עיין בביאור הלכה בסי' ק"צ בד"ה יברך ברכה אחת מעין שלוש. ובחזו"ע ברכות עמ' קע"ח. ובספר שערי הברכה פרק י"ג אות כד כותב שהאוכל שני מאכלים שברכתם שונה, יכול לברך על אחד מהם ברכה אחרונה, ויוכל להמשיך לאכול את המאכל השני בלי לברך. וכיוון שנושא זה נתון בספק, נכון שלא להגיע למצב זה).

נטילת מים אחרונים

כאשר אדם נוטל מים אחרונים לאחר סיום אכילת לחם, קודם ברכת המזון, זה מראה שגמר בדעתו באופן מוחלט לברך ברכת המזון, וזה נחשב שהאכילה שלו הסתיימה, וא"א להמשיך ולאכול (ובשונה מכל סיום אכילה שניתן לברך ולאכול שוב, כאן יש בעיה נוספת, שכיון שנטל מים אחרונים, זה כאילו שהתחיל לברך ברכת המזון, ולכן לכתחילה עליו לברך ברכת המזון ורק אז יוכל לברך ולאכול שוב. שו"ע בסי' קע"ט סעיף א. ומבואר שם בבית יוסף בצורה ברורה, וכ"כ במשני"ב בסי' א. ולבני אשכנז עיין בסי' קע"ט ס"ק ב במשני"ב לענין דיעבד שיכול לאכול אבל חייב לברך שוב ברכה ראשונה).

הפסק בברכה ראשונה – חלק 1

החלטה לסיום האכילה

במקרה שאדם מחליט בליבו לסיים את האכילה, בין אם אמר זאת לכולם שרוצה להפסיק את האכילה – כגון שאמר בואו ונברך, או תביאו מים אחרונים וכו', ובין אם רק חשב על זה בליבו. הרי זה לכאורה סיום האכילה, אבל מצד שני אפשר לומר שהרבה פעמים אדם נגרר מאכילה לאכילה, אז אולי גם כאן ההחלטה שלו היא לא ממש החלטה שלימה שיש בכוחה לסיים את האכילה ולהצריך ברכה חדשה. ולכן, כאשר אדם החליט לסיים את הסעודה, לכתחילה שלא ימשיך באכילה ובשתיה, אך אם מתחרט וכן רוצה להמשיך, אז הדין ישתנה בין אכילה לשתיה, שתיה שהיא דבר יותר עראי ובד"כ אדם לא נגרר משתיה לשתיה נוספת, צריך לברך בברכה חדשה, אך באכילה, לא יברך בברכה חדשה (לגבי אכילה יש מחלוקת הרא"ש ורבינו יונה והר"ן, מובא בסי' קע"ט סעיף א. ולענין הכרעה עיין במשנה ברורה בסי' ק ט. וע"ע בספר וזאת הברכה פרק כ בהוצאת תשע"ז עמ' 189, בשם הגר"ש אלישיב שכיום אין לנו גמירות דעת גמורה שתחשיב את ההחלטה לסיום האכילה, כיון שכיום אנו נמלכים ומשנים את דעתנו תדיר, וכן בספר הליכות ברכות בסי' קע"ט אות ו, שביאר זאת יותר, ולכן נכון מאד שמי שמחליט לא לאכול יותר, שלא יאכל, ואם מתחרט ורוצה להמשיך את האכילה, יברך תחילה ברכה אחרונה, ויעשה היסח דעת כגון יציאה למקום אחר וכדו').

דין אורח

אורח שחושב להפסיק את הסעודה, או שאפילו אמר זאת במילים "בואו נסיים את הסעודה", אם המארח מגיש אוכל נוסף, מותר לו להמשיך לאכול על סמך הברכה שבירך בתחילה, כיון שכל החלטתו לסיום הסעודה הייתה על דעת שהמארח סיים את הסעודה ולא יביא יותר מאכלים.

אך מי שמחליט לסיים את הסעודה על דעת שאף אם המארח ימשיך את הסעודה, הוא מסיים, דינו כמו אדם רגיל שהסברנו לעיל (סי' קע"ט סעיף ב ועי"ש במשנ"ב סי' ק י ובביאור ה"ד אפילו, לגבי אם נטל מים אחרונים).

הפסקת זמן

הפסקת זמן באכילה לא מורה על סיום האכילה, ולכן מי שאכל והפסיק זמן רב, כגון אדם ששתה קפה בבוקר בכולל או במשרד, ולא יצא משם, ובצהריים רוצה שוב לשתות קפה, אינו מברך שוב אפילו שהקפה כבר התעכל במעיו (סי' קפ"ד בסי' ק יז במשנ"ב. וכ"כ בכף החיים סי' קפ"ה סי' ק לב).